

9. СППУ – Словник прізвиськ північно-західної України : у 3-х т. [упоряд. Г. Л. Аркушин]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009.
10. Ставицька – Ставицька Л. Український жаргон : словник / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.

Список використаної літератури

1. Антонюк О. В. Лексико-семантична група прізвиськ за фізичними ознаками людини (на матеріалі антропонімії Донецької області) / О. В. Антонюк // Вісн. Донец. ун-ту : Сер. Б. (Гуманітарні науки). – 1999. – № 2. – С. 104–107.
2. Вербовецька О. С. Індивідуальні прізвиська Тернопільщини, мотивовані назвами тварин / О. С. Вербовецька // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр. (Слов'янська філологія). – Чернівці : Рута 2007. – Вип. 354–355. – С. 114–118.
3. Ліщинська Г. Д. Лексико-семантичне поле «Характеристика людини за її зовнішнім виглядом» (на матеріалі прізвиськ Івано-Франківської області) / Г. Ліщинська // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. Сер. Філологія : збірник / МОН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; редкол. Н. Л. Іваницька (гол. ред.) [та ін.]. – Вінниця : [б. в.], 2009. – Вип. 11. – С. 158–163.
4. Наливайко М. Я. До питання про прізвиська за фізичними ознаками носія / М. Я. Наливайко // Студії з ономастики та етимології 2004 / НАН України, Ін-т укр. мови ; редкол. : В. П. Шульгач (відп. ред.) [та ін.] («Бібліотека укр. ономастики»). – К. : [б. в.], – С. 123–125.
5. Никулина З. П. Из наблюдений над группой прозвищ по внешнему признаку / З. П. Никулина // Имя нарицательное и собственное. – М. : Наука, 1978. – С. 173–179.
6. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія / Павло Павлович Чучка. – К. : Папірус, 2008. – 672 с.
7. Ястребов В. Малорусские прозвища Херсонской губернии : этнографический очерк / В. Ястребов. – Одесса, 1893. – 17 с.

УДК 372.81

Оксана Щерба

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОГО ФАХІВЦЯ

У статті розкрито сутність поняття «міжкультурна комунікація», висвітлено роль міжкультурної комунікації в підготовці майбутніх офіцерів, визначено

умови успішного навчання іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі, запропоновано способи підвищення професійної готовності військово-вслужбовця до спілкування на міжнародному рівні.

Ключові слова: іншомовна підготовка, міжкультурна комунікація, професійна готовність.

Щерба О. Межкультурная коммуникация в подготовке военного специалиста. В статье раскрыта сущность понятия «межкультурная коммуникация», освещена роль межкультурной коммуникации в подготовке будущих офицеров, определены условия успешного обучения иностранному языку в высшем военном учебном заведении, предложены пути повышения профессиональной готовности военнослужащих к общению на международном уровне.

Ключевые слова: иноязычная подготовка, межкультурная коммуникация, профессиональная готовность.

Shcherba O. Intercultural Communication in Military Personnel Training. This article deals with the essence of «intercultural communication» concept. The role of intercultural communication in training of future officers is shown, the conditions of successful foreign language teaching in higher military educational institution are determined. The ways of improvement the professional readiness of militaryman to communicate internationally are proposed.

Key words: foreign language training, intercultural communication, professional readiness.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному світі, коли відбувається постійне змішування народів, мов, культур, постала проблема виховання терпимості до чужих культур, викликання цікавості й поваги до них, подолання в собі почуття роздратованості від несхожості інших культур. Саме цим викликана загальна увага до питань міжкультурної, міжнародної комунікації.

Процеси інтеграції світового співтовариства, зокрема в галузі військових відносин, приводять до змін у кваліфікаційних вимогах, що висуваються до фахових характеристик майбутнього офіцера. За цих умов особливого значення набувають такі якості випускника вищого військового навчального закладу, як мобільність, креативність, високий професіоналізм, здатність до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами в процесі професійної діяльності в іншомовному середовищі.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Українські та зарубіжні філологи, учені, дослідники приділяють значну увагу вивченню питань міжкультурної, міжнародної комунікації [1, 2, 3, 4, 9]. Уже на початку ХХ ст. на соціокультурне виховання звертають увагу В. Антонович,

М. Грушевський, І. Огієнко [8]. На їхню думку, Україні потрібна така освіта, яка б допомогла зменшити межу між українським та європейськими народами і їхніми культурами.

Зважаючи на актуальність проблеми, ставимо мету – розкрити сутність поняття «міжкультурна комунікація», висвітлити роль міжкультурної комунікації в підготовці майбутніх офіцерів, визначити умови успішного навчання іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі. **Предметом** дослідження є місце культури та комунікації в процесі іншомовної підготовки військового фахівця в Академії сухопутних військ.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку ХХІ ст. людина слова стала важливим засобом міжнародного спілкування. Оскільки Україна тісно співпрацює з багатьма країнами й людьми з різними мовами та культурними традиціями, виникають нові політичні, економічні реалії. Саме це зумовлює гостру потребу українського суспільства у фахівцях різних галузей, які б вільно володіли іноземною мовою, ефективно нею користувалися для обміну інформацією, установлення професійних контактів, досягнення порозуміння в діалозі культур.

Перспектива інтеграції Збройних сил України в Європейські військові структури потребує підвищення вимог до іншомовної підготовки військових фахівців як складової частини професійної підготовки офіцерів, упровадження у військову практику сучасних педагогічних технологій навчання [7].

Насамперед визначимо ключові слова, які використовуємо в цій статті: культура, комунікація. Зокрема, в Академічному тлумачному словнику української мови (1970–1980) дано два визначення терміна «комунікація»: 1. спец. шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо. Одна її лекція завела мене в один із найглухіших закутків наших гір, до села, позбавленого всякої комунікації; Водні комунікації. Вузол комунікацій – місце, де сходяться, перетинаються шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо. 2. лінгв., рідко. Те саме, що спілкування: зв'язок. Речення як засіб комунікації [12].

Слід відзначити, що тлумачення терміна «комунікація» як спілкування автори словника подають із позначкою «рідко». Однак за останні 30 років поняття «комунікація» значно розширилось і тепер усе частіше під цим терміном в Україні розуміють ще й «акт спілкування, зв'язок між двома чи більше індивідами, оснований на взаєморозумінні» [10].

Комунікації – це також засоби, за допомогою яких люди будують відносини один з одним і розуміють почуття один одного; *відносини (досл. комунікації) між батьками й дітьми часто дуже складні* [14].

Однак, як стверджують Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров, навіть за умови володіння однією й тією самою мовою люди не завжди можуть правильно зрозуміти один одного: причина цього – саме відмінності культур [3]. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980) містить п'ять визначень цього слова, але нас цікавить тільки перших три (два інших – спеціальні терміни). Культура: 1) сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. *Він, купець, що раз у раз мав діло з різним народом, їздив по чужих землях, захопився блиском та багатством європейської культури, правда;* 2) освіченість, вихованість. *Вона дуже відрізняється від своїх ровесниць. Здається мені, що вона має культуру і в серці; Культури йому бракує. Ой як бракує — вирішив зять, обмацуючи руками лисніючу під оком гулю;* 3) чого. Рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності. *Культура мови й слова в деяких театрах перебуває в загрозовому стані, у чому винні перш за все керівники театрів і його майстри* [11].

В англійському визначенні слова *culture* ключовими словами є *customs* 'звичаї, традиції'; *beliefs* 'вірування', а також вираз *the way of life* 'стиль життя' [14].

Отже, визначення міжкультурної комунікації видно із самого терміна: це спілкування людей, які представляють різні культури. Є. М. Верещагін і В. І. Костомаров у своїй книзі дають таке визначення цього терміна: «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних культур» [3].

Україна входить у світове суспільство, намагається впливати на світову політику й економіку, бере активну участь у розвитку світової культури й історії. Змінюються відносини між іноземцями й українцями, які прагнуть заявити про себе як передову, культурну націю, що розвивається. Новий час, нові умови вимагають негайного та корінного перегляду як загальної методології, так і конкретних методів і прийомів викладання іноземних мов.

Несподівано для себе викладачі іноземних мов опинились у центрі суспільної уваги: тисячі спеціалістів у різних галузях науки, культури, бізнесу, політики, техніки й усіх інших сфер людської

діяльності почали вимагати негайного навчання іноземних мов як засобу виробництва. Їх не цікавить ні теорія, ні історія мови. Іноземні мови, передусім англійська як мова світового спілкування, їм потрібні функціонально, для використання в різних сферах суспільства в якості реального спілкування з людьми з інших країн.

Максимальний розвиток комунікативних здібностей слухачів – ось основне, перспективне, але дуже нелегке завдання, яке стоїть перед викладачами іноземних мов. Для його рішення потрібно оволодіти й новими методами викладання, які спрямовані на розвиток усіх чотирьох видів володіння мовою, і зовсім нові навчальні матеріали, за допомогою яких можна навчити людей ефективно спілкуватися. При цьому, певна річ, не можна відмовлятися від усіх старих методик, а брати з них усе найкраще, корисне, яке пройшло практику викладання. Головна відповідь на питання про розв'язання актуальної проблеми навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур полягає в тому, що мови повинні вивчатись у невід'ємній єдності зі світом та культурою народів, які спілкуються ними.

На початку роботи Британської ради в Україні культурні конфлікти відбувалися між українськими офіцерами, які вчилися за британською програмою й складали тести, і викладачами з Британії. Помітивши, що деякі слухачі списують, британці попросили їх і тих, у кого вони списували, залишити аудиторію: британці обурились й тими, хто списував, і тими, хто давав списувати. У результаті офіцери, не склавши тест, не змогли поїхати на стажування за кордон.

У місті Умані під час традиційного з'їзду хасидів у 1996 р. почався безлад через те, що один із хасидів бризнув сльозогінним газом в обличчя одній із глядачок на вулиці. Згідно зі звичаями хасидів, жінки не повинні бути поблизу чоловіків, які зайняті релігійним обрядом. Очевидно, українка підійшла занадто близько – ближче, ніж дозволяла релігійна традиція. Хвилювання продовжувалися декілька днів.

Актуальним є висловлювання доктора філологічних наук, заслуженого професора МДУ ім. М. В. Ломоносова, почесного доктора філології Бірмінгемського університету (Великобританії) С. Г. Тер-Мінасової, щоб люди були терплячі, поважали «чужі», не свої культури – тоді жити стане легше й спокійніше. Терпіння, терпимість, толерантність – такою є формула міжкультурної комунікації

Специфіка професійної діяльності військовослужбовців вимагає від них готовності до ефективної міжособистісної взаємодії з підлеглими, товаришами по службі, а також громадянами в щоденному житті та в екстремальних ситуаціях. Це висуває особливі вимоги до формування комунікативної компетентності майбутнього офіцера, тобто не лише до покращення змісту й методики його професійної підготовки, а й до розвитку його духовної культури.

Іноземна мова як навчальний предмет стає інструментом полікультурного розвитку особистості, яка навчається та сприяє усвідомленню себе як культурно-історичного суб'єкта. Культура в освіті виступає як її змістовий складник, джерело знань про природу, суспільство, способи діяльності, емоційно-вольового та ціннісного ставлення людини до довкілля, спілкування тощо [5, 74]. Отже, іншомовна культура є одним із видів освіти.

У такій ситуації перед освітою, а саме перед викладачами іноземних мов, гостро стоїть завдання, щоб навчити людей міжкультурної комунікації, терпимості, поваги, розуміння інших культур. Очевидно, що існує тісний зв'язок між вивченням іноземних мов і міжкультурною комунікацією. Кожен урок іноземної мови – це перехрестя культур, це практика міжкультурної комунікації, тому що кожне іноземне слово відображає іноземний світ й іноземну культуру.

Потреба в ефективній комунікації особливо гостро постала під час проведення операцій із підтримання миру, де мовне непорозуміння може викликати помилки, які в найгіршому випадку можуть призвести до жертв. Крім того, багато українських військовослужбовців не знають правил поведінки миротворця, особливостей культури народів, де відбуваються миротворчі операції, тощо. Проблеми виникають не лише під час спілкування, розв'язання певних проблем із місцевим населенням, але й у міжособистісній взаємодії.

Проблема, яка виникає під час підготовки миротворчого контингенту, – мовна культура особистості, яка залежить від мовної свідомості, що визначається мовленнєвими здібностями та проявляється через комунікативні мовленнєві вміння [6]. Адже при проведенні миротворчих операцій украй важливо враховувати:

- соціокультурне оточення (етнічний та конфесійний склад населення);

- етнічні й соціально-економічні особливості регіону (причини проживання етносів, головні форми їхньої сільськогосподарської діяльності);

– особливості соціокультурної ситуації в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і конфесійних груп, розвиток конфліктів та їхні причини).

Пізнання й навчання спрямовані на оволодіння змістом іншомовної культури, але воно стає можливим саме в процесі вивчення та навчання іноземної мови. Важливим і невід’ємним у цьому процесі є вивчення інших педагого-психологічних дисциплін, взаємозв’язаних з іноземною мовою в тому чи іншому аспекті. Взаємодія дисциплін сприятиме розвитку міжкультурної комунікативної компетенції майбутніх офіцерів для готовності до спілкування на міжкультурному рівні.

Володіння цією компетенцією дасть змогу подолати бар’єри комунікації й уникнути «культурного шоку», який виникає в разі незнання звичаїв, традицій, культурного життя країни, у якій перебуває індивід. Міжкультурна комунікаційна компетенція включає в себе міжкультурну комунікацію, що є невід’ємним елементом цієї компетенції й при оволодінні якою людина спілкується поза мовними кордонами, розвиває свою інтеркультуру та стає здатна до міжнародної мобільності [6, 74]. При інтегрованому підході до вивчення іноземної мови з іншими військовими дисциплінами іншомовна культура стає змістом іншомовної підготовки.

Саме тому, відповідно до навчального плану кафедри іноземних мов Академії сухопутних військ, вивчається предмет «лінгвокраїнознавство».

Лінгвокраїнознавство – сфера теорії й практики навчання мови як іноземної, яка складається з визначення способів ознайомлення слухачів із культурою країни, мова якої вивчається, її традиціями та історією.

В англійському еквіваленті терміну «лінгвокраїнознавство» відповідає поняття *culture-through-language studies*, тобто *вивчення культури через мову*. Ця назва чітко проводить зв’язок між мовою й культурою в процесі навчання.

Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров сформулювали цей важливий аспект навчання мов таким чином: «Дві національні культури ніколи не збігаються повністю, – це випливає з того, що кожна складається з національних й інтернаціональних, елементів. Сукупність одиниць, які збігаються (інтернаціональних), і тих, які не збігаються (національних), для кожної пари культур, що порівнюються, будуть відрізнятися... Тому не дивно, що ми змушені не тільки витратити

час та енергію на засвоєння плану вираження певного мовного явища, але й плану змісту, тобто треба виробляти у свідомості слухачів поняття про нові предмети та явища, аналогів яким немає ні в їхній рідній культурі, ні в їхній мові. Отже, ідеться про включення елементів країнознавства у викладання мови, але якісно іншого плану, порівняно із загальним країнознавством. Оскільки йдеться про об'єднання в навчальному процесі мови та відомостей зі сфери національної культури, такий вид викладацької роботи пропонується назвати лінгвокраїнознавчим викладанням» [3].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Вивчення іноземної мови є однією з умов професійного та загальнокультурного формування сучасного офіцера Збройних сил України, сприяє підвищенню рівня гуманітарної підготовки й загальної ерудиції фахівців, активізує їхній інтелектуальний потенціал. Для того, щоб майбутній офіцер міг брати участь у діалозі культур із представниками Збройних сил інших країн, він повинен володіти міжкультурною компетенцією, яка дасть йому змогу нарівних висловлювати свою думку, захищати власну точку зору, стверджувати або заперечувати думку інших, погоджуватися чи не погоджуватися з нею в певній комунікативній ситуації. Звідси випливає проблема ролі й місця міжкультурної комунікації в іншомовній підготовці майбутніх офіцерів.

Потрібно усвідомлювати, що помилки культурної поведінки можуть викликати непорозуміння та навіть конфлікти. Нові умови життя радикально змінили завдання, які стоять перед викладачами іноземних мов, а зокрема перед викладачами військових навчальних закладів: вони повинні випускати спеціалістів зі знанням не тільки іноземної мови, але й із володінням навиками міжнародного та міжкультурного спілкування, яких потребує сучасне суспільство.

Список використаної літератури

1. Антонович-Давиденко Б. Як ми говоримо / Б. Антонович-Давиденко. – К. : Либідь, 1991. – 158 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 204 с.
3. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : [б. и.], 1990. – 146 с.
4. Желіско В. Ю. Сполучені Штати Америки (Лінгвокраїнознавство) : навч. посіб. для ВВНЗ / В. Ю. Желіско, В. С. Петрухін, П. П. Черник [та ін.]. – Львів : АСВ, 2010. – 313 с.

5. Занинова Л. В. Основы пед. мастерства / Л. В. Занинова // Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 288 с.
6. Канова Л. П. Інтегрований підхід у формуванні готовності курсантів вищого військового навчального закладу до спілкування на міжкультурному рівні / Л. П. Канова // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : [зб. наук. пр.]. – Житомир : ЖДУ, 2006. – С. 73–75.
7. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2003. — 852 с.
8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / І. Огієнко. – Львів : Фенікс, 1995. – 46 с.
9. Сепир Э. Коммуникация / Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М. : [б. и.], 1993. – С. 185, 211.
10. Словарь иностранных слов. – Изд. 14-е. – М. : [б. и.], 1987. – 608 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
12. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Зібрання педагогічних творів : у 2 т. – К. : [б. в.], 1963. – Т. I
13. Cambridge International Dictionary of English. – Cambridge : University Press, 1995.
14. Dictionary of English Language and Culture. – Longman Group Ltd., 1993.
15. Longman Dictionary of Contemporary English. – Longman Group Ltd., 1995.
16. Zakharova L. Great Britain : Textbook. / L. Zakharova, P. Chernyk, A. Shumka. – L'viv : LAI, 2009. – 226 p.

УДК 811.161.2'282.2(477.41/.42)

Андрій Яворський

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКОЇ ГОВІРКИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Проаналізовано фонетичні особливості волинсько-поліської говірки, а саме: специфіка рефлексії давніх та позиційних варіантів сучасних голосних фонем; відмінності у вживанні приголосних фонем; комбінаторні звукові зміни; скорочення й спрощення тощо в тексті роману Володимира Лиса «Століття Якова». З'ясовано специфіку використання письменником елементів волинсько-